

6. Держархів Волинської обл. – Ф. 32. – Оп. 18. – Спр. 4844.
7. Нечитайло В. В. Упровадження гарантованої оплати праці колгоспного селянства в господарствах Волинської області (1966–1970 рр.) / В. В. Нечитайло // Минуле і сучасне Волині : тези доповідей та повідомлень Волинської регіональної історико-краєзнавчої конференції 26–28 вересня 1985 р. – Луцьк, 1985. – С. 61–62.
8. Фтомов Г. С. Динамічні зрушення у сільському господарстві Української РСР на сучасному етапі / Г. С. Фтомов // Історія народного господарства та економічної думки Української РСР. – Випуск 12. – Київ, 1978. – С.13-19.
9. Шабала Я. М. Соціально-економічний розвиток волинського села в 1965-1970 рр. / Я. М. Шабала // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк : 2012. – Вип. 10 : іст. науки. – С. 90–95.
10. Держархів Волинської обл. – Ф. 32. – Оп. 18. – Спр. 2519.
11. Держархів Волинської обл. – Ф. 32. – Оп. 18. – Спр. 4181.
12. Держархів Волинської обл. – Ф. 32. – Оп.18. – Спр. 4186.

Гусак Д. И. Реформирование системы управления сельским хозяйством в Волынской области (1965-1985 гг.)

В статье анализируются проблемные вопросы развития системы управления сельским хозяйством в Волынской области в 1965–1985 гг. В середине 1960-х гг. назрела необходимость реформирования агропромышленного комплекса. Основным направлением развития сельского хозяйства и повышения его эффективности стало создание узкоспециализированных межхозяйственных предприятий по производству продукции, управления промышленностью по отраслевому принципу, введение ежемесячной гарантированной денежной оплаты труда рабочим стало важным социальным шагом. Среди приоритетных задач развития отрасли были увеличение мощностей и механизация производства, улучшение технологических процессов, подготовка квалифицированных кадров, строительство новых сельскохозяйственных объектов.

Ключевые слова: сельское хозяйство, организация управления отраслью, отраслевое управление, оплата труда .

Gusak D. I. The reforming of agriculture production service sphere in Volyn region (1965 – 1985)

The problem tasks in the development of agriculture production service in Volyn region in 1965–1985 are analysed in the article. The necessity of reforming agribusiness appeared in 1960s. The main focus of agriculture development and effectiveness increasing became the creation of highly specialized inter-farm enterprises in production, industry management by area and every month wages were important social step. Production power increasing, manual processes mechanization, technological processes improving, qualified human resources training, new agricultural objects building were main tasks in the development of agriculture.

Keywords: agriculture, area management organization, area management, wages.

УДК 94(477)"1990-2000"

Л. Р. Голубовська

МІСЬКА МОЛОДЬ УКРАЇНИ У СУСПІЛЬНИХ ЗМІНАХ 1990–х – 2000–х років

Стаття присвячена основним тенденціям у міському молодіжному середовищі періоду незалежності України. На основі статистичних даних продемонстровано такі процеси, як динаміка абсолютної та відносної кількості молоді, зміна співвідношення статей, міграція з міста в село та з одних регіонів до інших. Проаналізовано трансформацію ціннісних орієнтирів серед молодих людей, знайдено зв'язок цього явища з політичними, соціальними, економічними процесами у державі.

Ключові слова: молодь, демографія, соціологія, населення.

Молодь – соціально-демографічна група, відокремлена на основі сукупності вікових характеристик і особливостей соціального стану. Молодість як певна визначена фаза, етап життєвого циклу біологічно універсальна, але її конкретні вікові рамки, пов'язаний з нею соціальний статус і соціально-психологічні особливості мали соціально-історичну природу і залежали від суспільного ладу, культури та властивих даному суспільству закономірностей соціалізації. Як соціально-демографічна група молодь характеризувалася кількома загальними рисами, що відрізняли її від минулих часів: була більш досвідченою; виступала провідником нових способів і стилів життя, виразником соціального динамізму [1].

Соціальним проблемам молоді в Україні, міграційним процесам, які впливали на склад міської і сільської молоді, присвячено низку праць вітчизняних науковців. Можна виділити таких вітчизняних науковців: історики Є.І. Бородин, І.А. Жданова, А.Г. Зінченко, Л.Є. Леонтєва; економісти: І.П. Майданік, С.П. Савчук, Н.О. Васильчук, С.В. Герчанівська, С.Т. Дуда; соціологи: В.О. Чигирин, А.Є. Величко, В.А. Бортник, М.М. Жибак та багато інших.

Бортник В. А. стверджує, що для поліпшення демографічної ситуації та продуктивного використання кадрового потенціалу необхідна розробка обґрунтованої регіональної програми розвитку сільських територій; кредитування заходів щодо створення соціальної інфраструктури та ресурсного забезпечення організаційних заходів щодо формування кадрового потенціалу. Жибак М.М., вивчаючи міграційні процеси в Україні, зазначав, що трудова міграція за кордон залишається одним з визначальних чинників упродовж тривалого часу, тому, на думку науковця, є необхідність прийняття концепції національної міграційної політики – розробити відповідну національну стратегію для регулювання процесів трудової міграції.

Вивчаючи демографічні проблеми в Україні, наступна група авторів зазначала, що майбутнє демографічного розвитку України та її регіонів залежить від репродуктивної поведінки молоді. Вони пропонують здійснити реалізацію молодіжної демографічної програми.

Для молоді властивою була, з одного боку, адекватна оцінка проблем українського суспільства, а з іншого – позитивне сприйняття об'єктивної реальності. Дослідження соціологів показали, що до найважливіших проблем молодь відносила: безробіття, низьку зарплату, зростання злочинності, зuboжіння населення, наркоманію, СНІД. За результатами опитування громадської думки Центру Разумкова на запитання про те, яке відчуття найчастіше виникає при думці про їхнє особисте життя, відповіли: надія на те, що життя поступово змінюється на краще. На другому і третьому місцях у молоді опинилися «відчуття, що життя йде нормально» і «страх перед майбутнім». Відчуття страху перед майбутнім властиве більш ніж кожній десятій молодій людині [2].

Наукою запропоновано кілька версій періодизації життя молоді. Періодизація вітчизняного дослідника М. Перепелиці включала три періоди: I – період пошуку (коли молода людина обирала, ким і якою їй бути); II – період інтеграції у суспільство (початок трудової біографії); III – період початку інтенсивної творчої праці (завершення процесу соціалізації) [3].

Переважає частина молоді проживала у містах. В 2010 р. 71% молоді були городянами [4]. Окремо слід зазначити вікові межі молоді. У колишньому СРСР вікові межі визначалися 14 – 28 роками. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» закріпив межі 16 – 35 років. Вікові межі зумовлювалися насамперед особливостями підготовки і вступу молоді в продуктивне життя.

Протягом досліджуваних років відбувалися зміни в чисельності молоді за ознакою статі. Якщо на початку 1990-х років спостерігалася нестача молодих чоловіків, то в 2000-і роки баланс молодих чоловіків і жінок почав переважати на користь перших. Якщо в 2001 р. на кожну тисячу молодих жінок в Україні припадало 1012 чоловіків (992 – у місті, 1063 – на селі), то в 2010р. – відповідно 1029 чоловіків (1012 у місті, 1073 – селі) [6]. Перевага чоловіків обумовлювалась їхнім природним запасом при народженні. Зі зростанням віку ці пропорції змінювалися, зокрема через високу смертність.

Відбулись зміни в регіональному розміщенні молоді. Природно що найчисельнішим був контингент молоді у густонаселених регіонах України – Дніпропетровщині, Донеччині, Харківщині, Києві. В цілому у цих регіонах проживало близько 30% всієї молоді. Ще майже чверть молодіжного контингенту України зосереджувались у доволі крупних регіонах (АР Крим, Запорізька, Луганська, Львівська, Одеська області) [9]. Тут чисельність молоді перевищувала в середньому півмільйона осіб. Як правило це економічно потужні, привабливі з погляду життєвих перспектив регіони.

Протягом 2000–2010 рр. частка молоді у загальній чисельності населення України підвищувалася з 28,3% до 29,8% [3]. Ця обставина обумовлювалася зниженням чисельності інших контингентів. В 1990-і роки на тлі скорочення загальної чисельності в Україні, контингент осіб віком від 15 до 35 років також переважно скорочувався. Після 2000 р. динаміка змінилася і відбувалося чисельне підвищення. Протягом 2000–2005 р. воно зросло на 2,2%. В наступні п'ять років відбулося чисельне падіння (майже на 4 %), що пояснювалося скороченням наймолодших вікових груп (15 – 19 річних), які народилися після 1991 року [6].

Зниження народжуваності мало глобальний характер і обумовлювалося цілою низкою економічних, соціальних, біологічних причин. Вони стали наслідком зміни соціального статусу жінки, розширення сфери позасімейних інтересів. Багаторазове зниження дитячої смертності зробило неактуальним народження багатьох дітей, як основи родинного благополуччя. Задоволення потреб у дітях, материнстві і батьківстві почала конкурувати з низкою інших потреб. Якщо заможні верстви співвідносили витрати часу та грошей на забезпечення майбутнім дітям необхідного фізичного, інтелектуального розвитку, професійної підготовки із задоволенням власних потреб у розвитку та дозвіллі, то бідні враховували елементарні потреби в їжі, одязі, житлі. Однак із підвищенням рівня життя автоматично не відбувалося зростання народжуваності. Серед глобальних причин цього явища слід назвати і економічні негаразди, стрімке падіння життєвого рівня, появу невпевненості у майбутньому, розрив реального рівня життя і європейських стандартів, руйнація системи дошкільного і позашкільного виховання, погіршення репродуктивного здоров'я тощо. Без перебільшення можна стверджувати, що в Україні падіння народжуваності досягло критичної межі. Такий його рівень, міг забезпечувати лише половину того, що необхідно для відтворення населення, тобто для зміни покоління батьків тією чисельністю дітей. Протягом 1990 – 2001 рр. сумарний показник народжуваності зменшився з 1,9 дитини до 1,1 [1].

Що стосується політичної орієнтації, то можна стверджувати, що молодь налаштована переважно демократично. По відношенню до економіки молодь зорієнтована на капіталістичну перспективу розвитку. Зокрема, спостерігалася тенденція особливої активності молоді у розвитку недержавного сектору; покоління молоді за своїми поглядами та ідейними переконаннями стояла на позиціях плюралізму, було менш конфліктним, більш толерантним по відношенню інших точок зору; молодь миролюбна, не вважала за доцільне силою вирішувати соціальні та політичні проблеми; молоді українці по структурі і складу рис характеру у системі відносин яка була ринковою, знаходилась в більш вигідному становищі, ніж представники старшого покоління, характер яких формувався в умовах соціалістичної системи; молоді люди все більше усвідомлювали себе громадянами нової України, були досить високими показниками патріотизму, що чітко було видно під час « помаранчевої революції» [7]

Соціологічні опитування населення України виявили, що молодь більше, ніж старше покоління, була орієнтована на радикальні зміни в економіці, віддавала перевагу ринковій системі. Молодь України стала першим поколінням громадян, процес соціалізації якої відбувався в умовах економічних, суспільних і ціннісних трансформацій. Вона сприйняла ці виклики, але згодом життя для неї різко ускладнилося. Перехід

до дорослого стану, який традиційно складався з таких атрибутів як безкоштовна освіта, гарантована робота, економічна стабільність став більш невизначеним. Відповідно, шляхи молодих людей до дорослого життя та незалежності стали іншими, відмінили від тих, що мали місце в попередні радянські роки.

Змінювались соціальні орієнтири молоді. Руйнація традиційних форм соціалізації підвищила особисту відповідальність молоді за свою долю, поставивши її перед необхідністю вибору, виявила неготовність більшості з них включитися в нові суспільні відносини. Вибір життєвого шляху став визначатися не здібностями й інтересами молодої людини, а конкретними обставинами. Поширеність патерналістських орієнтацій молоді фахівцями пояснювалися ментальними про соціальну стабільність та захищеність часів соціалістичного минулого.

Соціологічні дослідження цінностей молоді переконували, що протягом досліджуваних років вони змінилися і набули вираження західних рис. Традиційні радянські цінності: сім'я, свобода, праця, творчість, друзі, відповідальність, солідарність, чесність, вихованість, втрачали актуальність. Базовою цінністю для молодої людини все більше ставало поцінування себе і переконання, що успіх у житті залежить саме від неї. З одного боку, це непогано, адже орієнтація на власні сили, розум, здібності при досягненні життєвих цілей вимагало роботи над собою, наполегливого оволодіння знаннями тощо. З іншого, такий підхід був небезпечним, оскільки зберігались можливості розвитку надмірних проявів прагматизму. Більшість молодих обирало прагматичну орієнтацію, пріоритет матеріальних цінностей над духовними. Проте, як зазначали науковці, кожен другий шукав можливість поєднати духовні і прагматичні цінності. Їх можна назвати культурними прагматиками [4].

Протягом досліджуваних років відбулося різке падіння моралі, зниження рівня патріотизму серед молоді. За результатами дослідження Інституту Горшеніка, 54,6 % молодих українців не пишалися тим, що були громадянами України. Половина не вважала себе патріотами. Значний вплив зниження рівня патріотизму мали і відсутність національної ідеї, складне історичне минуле України, низький рівень впевненості у завтрашньому дні.

Молодь, як соціально-демографічна група, відзначалася динамічністю і більшою активністю, ніж інші соціальні спільноти. Вона реагувала і на ті процеси, що відбувалися у ціннісній структурі суспільства. Крім того молодь на ці зміни відповідала створенням нової системи норм і цінностей, які вирізняли її. Ми маємо справу з молодіжною субкультурою, наявність якої багато в чому виражало суспільну потребу в диференціації духовного життя і поведінки, у виробленні адекватних форм поведінки і діяльності, що відповідали новим соціальним умовам тенденціям розвитку суспільства. Молодь набиравала орієнтири, які все більше відходили від орієнтирів на створення сім'ї, заплановане народження та усвідомлене виховання дітей – отримання освіти, професійні та кар'єрні досягнення, соціальна незалежність, самостійно досягнуте соціальне становище. Як наслідок, вступаючи до шлюбу значна частина молодих людей виявляли неготовність до виконання своєї нової соціальної ролі.

В досліджувані роки відбувалося загострення проблеми самовизначення молоді. Це зумовлювалося, тим що соціальний досвід попередніх поколінь значною мірою знецінився, оскільки виявився багато в чому непридатним для застосування в нових соціально-економічних реаліях України. Виник свого роду феномен маргінальності. Молодь формуючись як реальна соціальна група суспільства брала участь у взаємодії двох культурних систем (минулої радянської і нової) і водночас слабо ідентифікувала себе з ним. Водночас, молодь маючи достатні знання, набуті завдяки досвіду старших поколінь, відділяє себе від тих чи інших спільнот, що не мали для неї актуального значення у повсякденному житті.

Різнилися і сімейні цінності для вікових груп молоді. Для старших груп важливішими були цінності сім'ї і дітей. Тоді як для наймолодших на першому місці були друзі, повноцінний відпочинок, знання, тобто те, чим вони жили в даний момент. За даними соціально-демографічного дослідження «Молодь в Україні – спосіб життя і ціннісні орієнтації» (2010 р.), більшість молодих людей виявили готовність до подружнього життя, створення сім'ї і народження дітей. У віці 30-34 років дев'ять із кожних десяти молодих людей мали досвід подружнього життя, а 75 %, які не перебували у шлюбі, планували взяти шлюб. Проте серед молоді була велика група, яка не планувала цього робити: серед 15-19 річних таких було 22,4%, 20 – 24 – річних – 11,1%, 25-29 – 10,1 %, 30 – 34 років 5,5 % [1]. Причиною відмови від шлюбу у більшості випадків було бажання бути незалежними та сконцентруватись на кар'єрі. Більшість молоді виявили не налаштованість на ранній шлюб: 48 % опитаних вважали, що у віці 21 – 25 років чоловікам ще «занадто рано» брати шлюб. Щодо жінок, то таку думку поділяли 19 %. Для молоді було властивим розуміння значення дітей для сім'ї. Близько 85 % опитаних, вважали що у сім'ї мало бути не менше двох дітей [2].

Суспільна криза стримувала налаштованість молоді на подружнє життя. Намітилась тенденція до збільшення тривалості проживання молоді з батьками. Більше того значна частина молоді яка вже перебувала у шлюбі, продовжувала мешкати з батьками одного з членів подружжя [9]. Складні економічні умови підривали фінансове підґрунтя молодої сім'ї. Майже 90 % бюджету більшості сімей витрачалися на оплату комунальних послуг та харчування. Решта лишалася на придбання одягу, предметів побуту, задоволення освітньо-культурних та соціальних потреб.

Масове залучення жінок у суспільне виробництво, їх освітні, професійні та громадські інтереси стали конкурувати з дитородними орієнтаціями. Погіршувалась дитородна ситуація в українських сім'ях. Стрімке падіння рівня життя і формування глибокого розриву між його стандартами і реальною практикою призвело до того що реалізацію дитородних орієнтацій на дводітність 80 % молодих подружжів пов'язувалися з необхідністю створення умов для забезпечення належного рівня доходів, близько двох третин – окремої квартири. Від молоді та її системи життєвих цінностей та орієнтацій, поглядів на шлюб і сім'ю, форми шлюбу і гендерні відносини, внутрішньо сімейні відносини залежало благополуччя сім'ї. шлюбна і дитотворна

ситуація визначалася шлюбною та дітородною поведінкою молоді, адже 90 % дітей народжували матері віком до 35 років [2].

Для молоді в цілому стабільними залишалися мотиви взяття шлюбу. Головними з них було кохання та бажання мати поряд рідну людину. Меркантильні мотиви (забезпечити себе матеріально, бажання батьків, страх самотності) не були поширеними. З віком молоді ці мотиви дещо трансформувалися. Якщо у 15–19 річних молодих людей переважали романтичні настрої, то в більш зрілому віці зростало бажання мати поряд близьку людину. Мали місце і гендерні відмінності у мотиваціях. Молоді жінки частіше чоловіків, вважали головним мотивом шлюбу – кохання. Кожному десятому чоловіку на першому місці були бажання мати сім'ю і бути самостійним. Плюралізація моделі поведінки у тому числі форм шлюбних стосунків, що притаманна світовій практиці, виражалася також уматримоніальних планах української молоді, її поглядах на різні форми подружнього життя. У 2010 році більше половини молоді планувала у майбутньому офіційно зареєструвати шлюб. Разом з тим 40 % молодих людей бажала почати власне подружнє життя з офіційно незареєстрованих стосунків. Погляди молодих жінок на форми шлюбного партнерства залишались більш традиційними, ніж у чоловіків. Вони найчастіше хотіли мати шлюб офіційно зареєстрованим. Для більшості молодих українців незареєстроване шлюбне партнерство залишалось випробувальним етапом в житті, а не моделлю поведінки.

У 2005 році в Україні налічувалось 8,6 млн. економічно активних молодих громадян віком від 15 до 35 років, що становило 39 % економічно активного населення. Економічне значення молоді зростало по мірі прискорення темпів громадського життя, техніко-економічного розвитку. Необхідність оновлення знань, умов побуту та праці потребувала зміни поколінь, омолодження кадрового складу. Економічна активність молоді їх людей залежала від тенденцій на ринку праці, заробітної плати та бажання працювати в тих чи інших умовах. Мали місце піки піднесення та падіння ділової активності. Після максимально високої активності протягом 2000 – 2005 рр., повільно, але неухильно відбувалося зниження активності молоді у вікових групах: 25 – 29 і 30 – 34. Після 2005 р. відбувалося повільне зростання. В 2009 р. 7,5 млн. молодих людей були задіяні в економіку [6].

Відбувалися зміни у ставленні молоді до праці. Традиції радянської доби, коли зберігалось суспільне визнання праці і трудової діяльності, для молоді не мали сенсу. Праця найчастіше сприймалася як засіб задоволення особистих потреб, а її цінність в свідомості змінювалася цінністю матеріальної забезпеченості, матеріального успіху. Серед причин занепаду суспільної цінності праці було і те, що молодь мала дуже багато прикладів, коли матеріальний достаток створювався далеко не працелюбством і не на виробництві. В більшості молодих людей формувалась невіра в те, що вони зможуть коли-небудь мати цікаву, змістовну роботу, яка оцінюватиметься відповідно до їх праці. Ними надавався пріоритет не інтенсивній, змістовній праці на виробництві, а праці з низькою інтенсивністю, спрямованій на отримання значної матеріальної користі будь-яким шляхом. Ця тенденція суперечила очікуванням зростання участі молоді в реформуванні і підвищенні виробництва.

Поведінка молоді в трудовій сфері значною мірою обумовлювалася: зміною соціальних орієнтирів масової свідомості; комерціалізацією; кризою гуманітарної сфери; віковими особливостями (нестійкістю бажань, нетерпимість) та задоволенням типових юнацьких потреб у стилях поведінки, моди і міжособистісному спілкуванні [1]. Молодь як частина працездатних громадян, активно формувала нову психологію споживання і нове економічне мислення. Вимоги що пред'являла молодь до виробництва, іноді відображала нереальні можливості й умови, а загальні тенденції його розвитку, які молоді люди часто ідеалізували, піднімаючи рівень домагань у питаннях вибору професії, в процесі освіти, праці, оцінках соціальної діяльності. Разом з тим ці «ідеальні» вимоги стимулювали зміни у виробництві. Молодь мала для виробництва особливу цінність, тому що вона наділена здатністю до періодичної зміни трудових функцій і перенавчання. Ставлення молодих людей до праці стало свого роду сукупним результатом попереднього історичного етапу розвитку суспільства в усіх його сферах, в тому числі в економічній. Для української молоді традиційно характерними були доволі високі трудові орієнтації. За досліджуваний період мало місце значне урізноманітнення сфер та форм зайнятості молоді, що посилює значущість професійної підготовки, стало стимулом для підвищення конкурентоспроможності на ринку праці. В Україні було складно, в силу різних обставин, започаткувати власну справу. За даними соціології, лише 6% української молоді мали приватний бізнес. Головними перешкодами його започаткування і ведення були: брак стартового капіталу, хабарництво чиновників, а також податковий гніт.

На початку 1990 років почав складатися молодіжний ринок праці. Він передбачав нові трудові практики, зокрема гнучку зайнятість. Тимчасова робота у фаст-фудах, рекламних акціях не вимагала від молоді прояву ініціативи. Пошук постійної роботи ставало нормальним явищем. Часовий проміжок між навчанням і постійною роботою розглядався як тимчасовий стан, що нібито дозволяв молоді «знайти себе» до того, як розпочнеться доросла праця. Значна частина молоді, через проблеми на ринку праці відкладали свій перехід до трудової діяльності. Загалом молодь залишалась найбільш уразливою категорією населення на ринку праці і становила 26 % безробітних громадян. Міська молодь віком 15–19 років, яка здебільшого не мала професії і досвіду роботи була найбільш конкурентною на ринку праці. 3-поміж них кожен другий був безробітним. У молодих людей отримало поширення «почуття тривоги стати безробітним».

У молодіжному середовищі в цілому панував найвищий рівень безробіття (13,9 %) [4, с. 123]. Під час пошуку роботи молодь стикалася з низькою проблем. Часті бракувало відповідного стажу роботи. Стояла також і потреба мати необхідні «зв'язки». Найбільш поширеними видами зайнятості молоді в тіньовій економіці були випадкові заробітки, виробництво, продаж і перепродаж промислових товарів. Певна частина молоді задіявалася до кримінального бізнесу, а саме до транспортування і реалізації наркотиків, секс-

бізнесу, рекету тощо. Багато молоді особливо без професійної освіти було зайнято неформальною економічною діяльністю. У складі зайнятої молоді без вищої освіти, вагому групу складали само зайняті особи.

У цілому у досліджуваній період саме молодь виступала провідником соціально – економічного, політичного, духовного відродження, рушієм нових якісних змін. У середовищі молоді відбувались одночасно дві тенденції у соціальних орієнтирах: поширювались патерналістські настрої, та з'являлися риси що набували виражено західних рис.

Джерела та література

1. Електронний ресурс: Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Молодь>. – Назва з екрану
2. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» – [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>
3. Ковальський Г. Соціальні проблеми молоді в Україні – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/monitor/april08/27.htm>
4. Молодь і молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / За ред. Е.М. Лібанової. – К. : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 237 с.
5. Національна доповідь про людський розвиток 2011 «Україна: на шляху до соціального залучення». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.undp.org.ua/files/ua_95644NHDR_2011_Ukr.pdf
6. Патріотизм у розумінні сучасної молоді. Всеукраїнське соціологічне дослідження / Відпов. за випуск Г. Саприкін [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.unalib.ks.ua/patriotizm-u-rozuminni-suchasnoi-molodi.htm>
7. Поточний архів Міністерства молоді та спорту України. – Ф.1. – Спр. 27 липня – 6 червня 2004
8. Шевель І. Світогляд сучасної української молоді // Український інформаційний простір – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ijimv.knukim.edu.ua/zbirnyk/1_2/29-shevel.pdf
9. Яненко О. Шляхи підвищення ефективної суспільної адаптації молоді до сучасних умов державотворення // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kds.org.ua/blog/yanenko-o-shlyahi-pidvischennya-efektivnosti-suspilnoi-adaptatsii-molodi-do-suchasnih-umov-derz>

Голубовская Л. Р. Городская молодежь Украины в общественных изменениях 1990-х – 2000-х годов

Статья посвящена основным тенденциям в городской молодежной среде периода независимости Украины. На основе статистических данных продемонстрированы такие процессы, как динамика абсолютного и относительного количества молодежи, изменение соотношения полов, миграция из города в деревню и из одних регионов в другие. Проанализирована трансформация ценностных ориентиров среди молодых людей, найдена связь этого явления с политическими, социальными, экономическими процессами в государстве.

Ключевые слова: молодежь, демография, социология, население.

Golubovska L. R. Urban youth of Ukraine in societal changes of the 1990s – 2000s

The article is devoted to the main trends among urban youth during the period of Ukraine's independence. Processes such as reduction or increase in the absolute and relative number of young people, changing sex ratio, migration from city to village and from one district to another are demonstrated based on statistisc. The transformation of values among young people is analyzed, relationship of this phenomenon with political, social, economic processes in the country is shown.

Keywords: youth, demography, sociology, population.

УДК 39(=512,143(477.75)

А. Ю. Полканова

ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ КРЫМСКИХ КАРАИМОВ (КАРАЕВ) – ВАЖНЫЙ ИСТОЧНИК РЕКОНСТРУКЦИИ ЭТАПОВ РАЗВИТИЯ ЭТНОКУЛЬТУРЫ

В статье рассмотрены пословицы и поговорки крымских караимов, включающие неупотребляемые ныне понятия, ушедшие в прошлое особенности культуры. В народных афоризмах прослеживается путь от разных верований до принятия караимизма, широко представлены суеверия, приметы, вера в глаз и судьбу, символика цвета. Часть пословиц содержит детали быта и может быть примерно датирована. Фольклорные произведения дают интересный материал по этнокультуре крымских караимов в разные периоды времени, перспективны для выявления нравственных ориентиров народа, системы права и ценностей ушедших времён.

Ключевые слова: пословицы, поговорки, крымские караимы, обычаи, верования, приметы, символика, архаизмы, этнокультура.

Пословицы и поговорки крымских караимов (караев) – “аталар сөзи” (слова отцов) богатый источник информации о жизни народа в прошлом. “Пословицы служили своего рода моральным кодексом, были неписанным законом, отражали нормы взаимоотношения людей, эстетические идеалы народа” [1, с.88]. Не случайно аталар сөзы называли “священным заветом предков потомкам” [2, с.20].